

การลดความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษาของเด็กไทยยากจน ด้วยกฎหมายด้านการศึกษา*

REDUCING EDUCATIONAL INEQUALITY AMONG POOR THAI CHILDREN THROUGH EDUCATION LAWS

อรรถการ ตฤษณารังสี

Arthakarn Trissanarungsee

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: wcs.ratana@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาการลดความยากจนความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษาของเด็กไทย เชื่อมโยงกฎหมายการศึกษาในประเทศไทย ใช้การวิจัยการศึกษาเอกสารและการวิเคราะห์ พบว่า 1. ความยากจนและความเหลื่อมล้ำมีอยู่ทั่วโลก และเป็นปัญหาใหญ่อันดับต้นของโลก ดังที่ UN ได้ประกาศเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goal) ไว้หลายเรื่องแต่เรื่องที่สำคัญที่สุดและเป็นอันดับแรก คือ การแก้ปัญหาความยากจนสำหรับประเทศไทยก็เผชิญกับปัญหานี้เป็นอันดับต้นเช่นกัน และยังเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความยากจนและเหลื่อมล้ำ ดังที่พูดกันติดปากว่ารายจ่ายจนกระจาย แม้ว่าประเทศไทยจะลงทุนด้านการศึกษาด้วยงบประมาณที่สูงแล้วก็ตามและด้วยเหตุนี้องค์การ UNESCO ก็ให้ความสำคัญเรื่องนี้อย่างยิ่งและเห็นว่าการขจัดความยากจน หรือลดความยากจนถือเป็นเป้าหมายแรกของการศึกษา และต้องเป็นการศึกษาที่มีคุณภาพเท่านั้น จึงจะช่วยขจัดความยากจนนำไปสู่สุขภาพที่ดี สนับสนุนประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล และรักษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อมไว้ 2. กฎหมายที่คุ้มครองสิทธิของเด็กไทยว่าด้วยการศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาในปัจจุบัน ได้แก่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ออกมาสอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่กำหนดให้รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรมอีกด้วย

คำสำคัญ: กฎหมายการศึกษา (หรือพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542); ความเหลื่อมล้ำ; ด้านการศึกษา

Abstract

This academic article aims to study poverty reduction and educational inequality among Thai children, linking it to education laws in Thailand. Using the method of document study and analysis, it was found that 1. Poverty and inequality exist all over the world and are among the world's biggest problems, as the UN has announced several Sustainable Development Goals, but the most important and first issue is solving poverty problems. Thailand is also facing this problem as a top priority. It is also a problem that accumulates poverty and inequality, as the saying goes, "rich people are concentrated, poor people are scattered." Even though Thailand has invested a high budget in education, UNESCO has given great importance to this issue and believes that eliminating poverty or reducing poverty is the first goal of education. Only quality education can help eliminate poverty, lead to good health, support democracy and good governance, and preserve the natural environment. 2. Laws that protect the rights of Thai children regarding education. Current laws regarding education include the National Education Act of 1999, which is a law that complies with the provisions of the Constitution of the Kingdom of Thailand, which requires the state to organize education and training and supports the private sector to organize education and training to create knowledge and morality

Keywords: Education Act (or National Education Act of 1999); inequality; Education

บทนำ

การที่สามารถเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ ก็สามารถเปลี่ยนแปลงตัวเองได้ มีความสามารถในทางเศรษฐกิจ เป็นอิสระจากการพึ่งพา เพิ่มคุณภาพชีวิต ไม่เพียงเท่านั้น การศึกษาจะทำให้เขามีความรู้และข้อมูลเพียงพอในการเข้าไปมีส่วนร่วมสำคัญในการแก้ไขปัญหาของสังคมในมิติต่าง ๆ รวมถึงเป็นผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ด้วย (เกษม วัฒนชัย, 2549)

ด้วยการศึกษาที่มีคุณภาพให้คนทุกคนในสังคมเข้าถึงและได้รับโอกาส คือ การสร้างความเสมอภาคทางโอกาส ไม่มีการเหลื่อมล้ำในทางการศึกษา และสามารถต่อยอดไปสู่การสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจของแต่ละปัจเจก ไม่ให้โอกาสทางเศรษฐกิจ

กระจุยตัวอยู่เฉพาะคน เฉพาะกลุ่ม ซึ่งมีความเป็นไปได้สูงที่จะสร้างการกระจุยตัวของการมีอำนาจทางการเมืองเฉพาะกลุ่มอีกด้วย การศึกษาจึงเป็นช่องทางการหยุดยั้งการถ่ายทอดความยากจน จากรุ่นพ่อ แม่ สู่รุ่นลูกหลานได้ และยังลดความไม่เท่าเทียมทางโอกาสในการสร้างเศรษฐกิจอีกด้วย และการศึกษาจะช่วยสร้างโอกาสที่เท่าเทียมในการพัฒนาระหว่างเมืองและระหว่างภูมิภาคอีกด้วยและนอกจากการเหลื่อมล้ำแล้วยังเชื่อมโยงถึงกฎหมายของการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนเด็กไทยให้มีการศึกษาที่ดีอีกด้วย

การจัดความยากจนคือเป้าหมายแรกของการศึกษา

การจัดการศึกษาที่มุ่งจัดความยากจนและลดการเหลื่อมล้ำ ดังนี้

1. การจัดการศึกษาบนหลักแห่งการกระทำที่ทัดเทียมกัน (Equalization System) หรือเสมอภาคกัน เพื่อช่วยเหลือกลุ่มคน หรือพื้นที่ที่ยังอ่อนแอ ล้าหลังให้ตั้งตัวตั้งไข่ เพื่อคงอยู่และพัฒนาขึ้นมาให้ใกล้เคียงหรือทัดเทียมกับกลุ่มคนหรือพื้นที่อื่นได้
2. การศึกษาฟรีมีคุณภาพถ้วนหน้าสำหรับเด็กทุกกลุ่มทุกคน ต้องสร้างกลไกให้เด็กทุกคนเข้าถึงการศึกษาที่ง่าย สะดวก มีความพร้อมที่จะอยู่ในระบบการศึกษาให้นานที่สุด เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะ ความสามารถและคุณภาพที่จะพึ่งตนเองและรับผิดชอบต่อสังคมได้
3. การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) เป็นเครื่องมือปฏิรูปคนให้เป็นพลเมืองที่พร้อมจะรับผิดชอบต่อสังคมเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นการศึกษาที่สร้างพลเมืองให้ยึดโยงอยู่กับผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลักก่อนส่วนตน และมีความพร้อมและความสามารถที่เพียงพอในการมีส่วนร่วมทางสังคมและการเมืองในระบบประชาธิปไตย
4. การศึกษาที่ต้องตอบสนองการแก้ปัญหาความยากจน และความเหลื่อมล้ำที่มีอยู่ในระดับภูมิภาคและท้องถิ่นเป็นสำคัญ เพราะเป็นที่รวมอยู่ของคนส่วนใหญ่ของประเทศ
5. การศึกษาต้องมุ่งปฏิรูปครู เพื่อการผลิตสร้างครูทั้งระบบคือแนวคิด หลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ใหม่ เพื่อให้ครูเป็นต้นทางและตัวแบบของเด็กและเยาวชนของสังคมประชาธิปไตย
6. การพัฒนาการเรียนการสอนเสริมด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสมแก่สภาพพื้นที่ของผู้เรียน โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกล ซึ่งจะไม่เป็นข้ออ้างในการขาดแคลนทรัพยากรทางการศึกษาที่จะส่งถึงตัวเด็ก (โกวิทย์ พวงงาม, 2556)

ความยากจนและความเหลื่อมล้ำมีอยู่ทุกสังคมทั่วโลก และเป็นปัญหาใหญ่ของโลก ดังที่ UN ประกาศเป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goal) ไว้หลายเรื่อง แต่เรื่องที่สำคัญที่สุดและเป็นอันดับแรก คือ ความยากจนและความเหลื่อมล้ำ

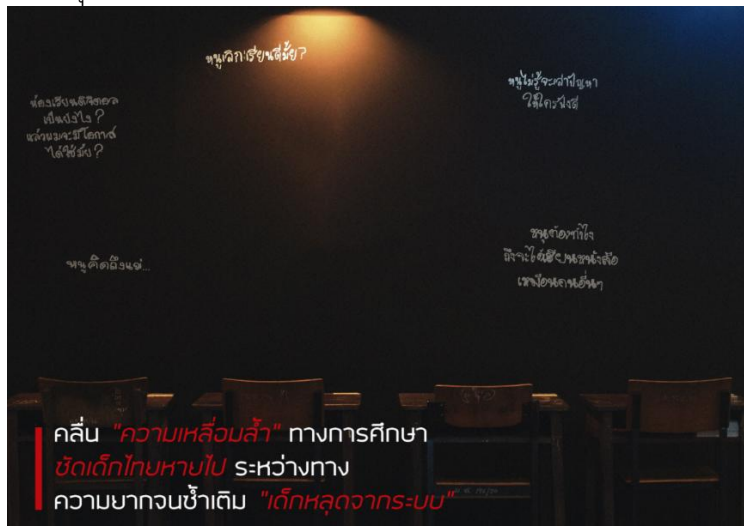
สำหรับประเทศไทย มีตัวเลขจาก World Bank ชี้ชัดการเพิ่มขึ้นของความยากจนถึง 2 เท่า ในปี 2016 และ 2018 คือตัวเลขคนยากจนเพิ่มจาก 4.85 ล้านคน เป็น 6.7 ล้านคน และปรากฏอยู่ในภาคกลาง-อีสาน ที่ตัวเลขคนยากจนเพิ่มมากขึ้นมากกว่าครึ่งล้าน ในปี 2016, 2018 และในปี 2017 เป็นครั้งแรกที่พบว่าภาคใต้ อัตราความยากจนสูงที่สุด ในปี 2018 ความยากจนขยายตัวในทุกภูมิภาค ครอบคลุม 61 จังหวัด จาก 77 จังหวัดทั่วประเทศ ความยากจนล้วนเกิดจากปัญหาเศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมทางสังคม เป็นส่วนใหญ่ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561)

การจัดความยากจนคือเป้าหมายแรกของการศึกษา

องค์กร UNESCO พูดเรื่องนี้ไว้นานแล้วว่า การจัดความยากจนหรือการลดความยากจนถือเป็นเป้าหมายแรกของการศึกษา และต้องเป็นการศึกษาที่มีคุณภาพที่จะให้ความรู้และวิชาการ วิชาชีพ ให้ทักษะชีวิตและทักษะวิชาชีพนั้นไปทำมาหากิน ไปรบกับความยากจน เพราะฉะนั้นการศึกษาที่มีคุณภาพจึงจำเป็นอย่างมาก องค์กร UNESCO ได้ให้กรอบความสำคัญเรื่องการศึกษาไว้ว่า การศึกษาที่มีคุณภาพจะช่วยลดความยากจน นำไปสู่สุขภาพที่ดี สนับสนุนประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล และรักษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อม คนที่เข้าถึงการศึกษาคุณภาพจึงสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ คือ เป็นอิสระจากการพึ่งพาผู้อื่นเพราะสามารถสร้างงาน สร้างอาชีพ มีรายได้ที่จะสร้างคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นได้ การศึกษาที่ดีมีคุณภาพ จึงไม่เพียงสร้างความสามารถของปัจเจกให้บรรลุถึงศักยภาพทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่หากต้องให้เขามีความรู้และวิจรรย์ญาณที่เพียงพอจะเข้าร่วมในการตัดสินใจในประเด็นปัญหาทางสังคมและการเมืองได้อีกด้วย

การศึกษาจึงเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทุกคนจะต้องมีและรัฐจะต้องเป็นธุระจัดการให้แก่ประชาชนทุกคน เพราะการศึกษาจะเป็นเครื่องชี้วัดของคุณภาพคนของรัฐที่จะไปขับเคลื่อนภาคการผลิตทางเศรษฐกิจ และสร้างเสถียรภาพทางการเมือง โดยเฉพาะการเมืองแบบประชาธิปไตย ที่ต้องการให้สมาชิกของสังคมเป็นผู้มีส่วนร่วมกับชะตากรรมของบ้านเมือง คือการมีส่วนร่วมในทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือของทุกรัฐในการขัดเกลาให้คนในสังคมเป็นพลเมืองที่จะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลง และแบกรับภารกิจของสังคมประเทศชาติด้วยความรับผิดชอบในฐานะเจ้าของสังคมและประเทศ

การศึกษาที่มีคุณภาพ จึงเปลี่ยนทั้งคน เปลี่ยนสังคม เปลี่ยนเศรษฐกิจ และเปลี่ยนเมือง ได้ครบทุกมิติ

ภาพที่ 1 คลื่นความเหลื่อมล้ำ

การศึกษา คือ โอกาสที่เท่าเทียมระหว่างเมืองและระหว่างภูมิภาค

แม้ว่า รัฐจะระบุให้มีการจัดการศึกษา และการจัดกองทุนเพื่อช่วยเหลือทางการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ด้วยงบประมาณที่สูงที่สุดเป็นอันดับต้น ๆ มาอย่างต่อเนื่องหลายรัฐบาลแล้ว แต่การบริหารการศึกษาที่มุ่งเน้นในส่วนกลาง และให้ความสำคัญกับเมืองหลวง เมืองใหญ่เป็นสำคัญ นี่จึงเป็นประเด็นของการรวมศูนย์อำนาจในการใช้ทรัพยากรทั้งหมดของประเทศอันเป็นปัญหารากฐานในการแบ่งสรรทรัพยากรในการพัฒนาประเทศ ที่ได้สร้างความยากจนและเหลื่อมล้ำมาตั้งแต่แรกเริ่มแผนพัฒนาชาติ ซึ่งมีการนำเอาทรัพยากรของประเทศส่วนใหญ่ไปลงที่ภาคธุรกิจและอุตสาหกรรม ทั้งในการเงินและทรัพยากรคน ในระบบการศึกษาก็เป็นไปเพื่อผลิตคนรับใช้ภาคธุรกิจ อุตสาหกรรมและราชการเป็นหลักใหญ่ ฉะนั้น ระบบการศึกษาของไทยก็เท่ากับว่าเอาทรัพยากรคนในชนบทดึงเอาส่วนที่ดีที่สุดมา แทนที่จะสร้างส่วนที่ดีที่สุดเพื่อรับใช้ชนบท ก็เอามารับใช้ภาคธุรกิจ อุตสาหกรรมและราชการมากกว่า ทำให้ชนบทเสียเปรียบและถูกละเลยในการพัฒนาทำให้ภาคชนบทอ่อนแอ เพราะทรัพยากรถูกแบ่งมาที่เมือง และทุ่มไปที่อุตสาหกรรม ไม่ใช่ภาคเกษตรและชนบท คนในชนบทจึงไม่มีอำนาจต่อรอง ภาคชนบทจึงขาดทรัพยากรคนที่มีความรู้และความสามารถ ทำให้ภาคชนบทและภาคเกษตรกลายเป็นภาคของคนยากจน

การศึกษาจึงต้องออกแบบเพื่อแก้ปัญหาความยากจนในพื้นที่นอกเมืองหลวงและเมืองใหญ่ ที่อยู่ในภาคเกษตรและแรงงานในอุตสาหกรรมที่อยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ โดยจัดและ

ออกแบบให้เป็นระบบการศึกษาที่สนองความต้องการของส่วนภูมิภาคและภาคชนบท เป็นการศึกษาที่สร้างคนให้สามารถทำงานในภาคเกษตรและอุตสาหกรรมในชนบท โดยการศึกษาต้องมีเป้าหมายที่จะมุ่งเป็นการศึกษาสำหรับส่วนภูมิภาคอย่างแท้จริง เพราะแต่ละภูมิภาคมีความแตกต่างกัน ระบบการศึกษาของประเทศจะต้องมีความแตกต่าง หลากหลายกันไปตามสภาพภูมิประเทศ และทรัพยากร-ธรรมชาติ รวมทั้งวัฒนธรรมต่าง ๆ ของแต่ละภูมิภาคซึ่งไม่เหมือนกัน เพื่อให้การศึกษาเป็นองค์รวมของการพัฒนาให้ชุมชน แต่ละพื้นที่สามารถที่จะมีฐานของความสามารถในการพึ่งตนเองอย่างแท้จริง การพึ่งตนเอง ได้ของคนชนบทจะทำให้เขาเป็นอิสระในทางเศรษฐกิจและปลอดจากการครอบงำและ ถูกเอาเปรียบจากคนภายนอกโดยเฉพาะ การถูกครอบงำจากเมืองใหญ่ หรือเป็นอาณานิคม ของเมืองใหญ่ การจัดการศึกษาจึงมุ่งที่ลดความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำระหว่างเมือง อีกด้วย คือ การศึกษาที่มุ่งสร้างโอกาสที่เท่าเทียมระหว่างเมืองและระหว่างภูมิภาคการจัดการ ศึกษาแบบใหม่จึงควรนำเอาเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ และคนจากเมืองใหญ่ได้มีส่วนไป ช่วยคนชนบทพัฒนา จากความรู้ที่แตกต่างเพื่อเป็นการพัฒนาชาติให้ไปด้วยกัน จะทำให้คน ในทุกภูมิภาคมีความสามารถที่จะพัฒนาตนเองในการสร้างงานและพึ่งตนเอง ทำให้ชนบท สามารถรักษาระบบครอบครัวของตนเองได้ รักษาชุมชนท้องถิ่นตัวเองได้ไม่ต้องแยกย้าย อพยพหรือทิ้งบ้านทิ้งเรือนไปเหมือนที่เป็นอยู่ปัจจุบัน หากทำได้เช่นนี้ ชนบทที่กล้าแกร่ง ก็จะมีกำลังเงินซื้อ การพัฒนาชนบท ชุมชนท้องถิ่น ก็จะเป็นฐานที่ทำให้ภาคอุตสาหกรรม ได้พัฒนาก้าวหน้าพึ่งตนเอง เพราะสามารถพึ่งตลาดภายในประเทศการพัฒนาอุตสาหกรรม โดยไม่สร้างคนในชุมชนท้องถิ่น จึงทำให้เราต้องพึ่งตลาดภายนอก เน้นการส่งออก เพราะกำลังซื้อภายในมันขาด การพัฒนาในชุมชนท้องถิ่นจะเกิดการพัฒนาอุตสาหกรรม ขนาดเล็ก อุตสาหกรรมครัวเรือนมากขึ้น ซึ่งเป็นทิศทางในการสร้างผู้ประกอบการใหม่ ๆ ให้กระจายและขยายตัวให้มากและเร็วขึ้น และจะเป็นการเพิ่มผู้ประกอบการในระดับ ฐานรากชุมชนท้องถิ่น มากกว่าจะเป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งสร้างคนไปเป็นแรงงานราคาถูก ซึ่งประชากรส่วนใหญ่จากภาคเกษตรก็จะกลายเป็นผู้ใช้แรงงานไปหมด ไม่ว่าจะเป็นถูกจ้างใน เมืองหรือในท้องถิ่น สร้างสภาพความเหลื่อมล้ำและยากจนไม่จบสิ้น (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2556)

เข็มมุดของการจัดการศึกษา จึงควรเป็นไปในทิศทางของการพัฒนาศักยภาพของ มนุษย์ที่จะปลดปล่อยให้หลุดพ้นจากการครอบงำทางความรู้และทางเศรษฐกิจเพื่อให้ มนุษย์ได้ดำรงชีพอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ไม่ใช่การศึกษาที่ลดทอน ความเป็นมนุษย์ การจัดการศึกษาควรคำนึงถึงการแก้ปัญหาความยากจนและลดความ เหลื่อมล้ำที่มีอยู่ในระดับภูมิภาคหรือท้องถิ่นเป็นสำคัญ การจัดการศึกษาจึงต้องการ การออกแบบที่สนองตอบต่อความต้องการของพื้นที่เป็นสำคัญ คือ การศึกษาเพื่อท้องถิ่น

สำหรับแต่ละภูมิภาคที่แตกต่างกัน เพื่อตระหนักในศักดิ์ศรี คุณค่า และอัตลักษณ์ของความเป็นมนุษย์ในทุกพื้นที่ที่จะทำให้อะไรก็ตามในคนในคน ๆ หนึ่งได้บรรลุถึงศักยภาพ และความสามารถที่จะปกครองตนเอง และจัดการตนเองได้ การศึกษาจึงควรเป็นไปตามสภาพภูมิประเทศและทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้อะไรก็ตามในชุมชนท้องถิ่นได้มีสถานที่เรียนที่เพียงพอ และได้เรียนตามภูมิสังคมของตนเอง และยึดโยงกับชุมชนของตน ซึ่งจะเป็นพื้นฐานการพัฒนาความสามารถที่เพิ่มมากขึ้นต่อไปได้ การศึกษาเช่นนี้จึงรักษาภูมิปัญญา อัตลักษณ์ และความแข็งแกร่งของพื้นที่ชุมชนทั่วประเทศไว้ได้ โดยที่คนในท้องถิ่นต่าง ๆ ไม่ต้องอพยพไปเรียนในเมืองใหญ่ที่ห่างไกล และยังเป็นการสืบเปลี่ยนทรัพยากรส่วนตนมากขึ้น และทำให้เสี่ยงต่อการเข้าไม่ถึงการศึกษา หรือ ไม่สามารถที่จะอยู่ในการศึกษาอย่างต่อเนื่องได้ ซึ่งจะยิ่งตอกย้ำความยากจนและความเหลื่อมล้ำมากขึ้น การศึกษาเพื่อท้องถิ่น ยังเป็นการรักษาความเป็นมาของท้องถิ่นที่มีที่มาจากประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม อัตลักษณ์ และภูมิศาสตร์ที่มั่นคง มีทุนทางสังคมที่มีความต่อเนื่อง คือมีการพัฒนาและปรับตัวในท้องถิ่น (Localization) ไม่ถูกกลืนสลายหายไปกับโลกสมัยใหม่ที่เรียกว่า โลกาภิวัตน์ (Globalization) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2543)

กฎหมายการศึกษาที่จำเป็นต้องทราบ

กฎหมาย เป็นกฎเกณฑ์ที่รัฐกำหนดขึ้น เพื่อบังคับให้มีการประพฤติปฏิบัติตาม หากผู้ใดละเมิดหรือไม่ปฏิบัติตาม ก็จะได้รับโทษ กฎหมาย คือเครื่องมือของรัฐในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ และเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและการดำเนินงานของทุกคน โดยเฉพาะผู้มีหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา ย่อมต้องใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานด้วย (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2542)

กฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาในปัจจุบัน ได้แก่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ออกมาสอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่กำหนดให้รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

หลักการจัดการศึกษา

1. เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
2. ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

สิทธิทางการศึกษา

1. บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย
2. บุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ หรือบุคคลไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแล หรือด้อยโอกาสจะมีสิทธิและมีโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลือทางการศึกษาตามกฎหมาย
3. บุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษจะได้รับการจัดการศึกษาด้วยรูปแบบที่เหมาะสมตามความสามารถของบุคคลนั้น
4. บิดามารดาหรือผู้ปกครองมีหน้าที่จัดให้บุตร หรือบุคคลที่อยู่ในความควบคุมดูแลได้รับการศึกษาภาคบังคับและตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนได้รับการศึกษานอกเหนือจากการศึกษาภาคบังคับตามความพร้อมของครอบครัว

ระบบการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้จัดการศึกษา 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

1. การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษาหลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผลซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษา อย่างแน่นอน
2. การจัดการศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมายรูปแบบวิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม
3. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ นักเรียนซึ่งเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมย่อมได้รับการบริการจากรัฐเกี่ยวกับการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงควรได้ศึกษาความรู้ในกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา คือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับ พ.ศ. 2542 ซึ่งกฎหมายฉบับนี้จะเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาซึ่งจัดได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน (โรงเรียนนครรังสิต, 2568)

สิทธิและหน้าที่ของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง บิดามารดา หรือผู้ปกครองมีหน้าที่จัดให้บุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแลได้รับการศึกษาภาค บังคับจำนวน 9 ปี โดยให้เด็กที่มีอายุย่างเข้าปีที่เจ็ดเข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนอายุสิบ หก เว้นแต่สอบได้ชั้นปีที่เก้าของการศึกษาภาคบังคับ ตลอดจนให้ได้รับการศึกษานอกเหนือจาก การศึกษาภาคบังคับ ตลอดจนให้ได้รับการศึกษาภาคบังคับตามความพร้อมของครอบครัว

รูปแบบการจัดการศึกษา 1. การศึกษาในระบบเป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลา การศึกษา การวัด และการประเมินผลอันเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน ได้แก่ การเรียนการสอนในโรงเรียน วิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน 2. การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษามีความยืดหยุ่นในการ กำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผลซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการ สำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมกับสภาพปัญหา และความ ต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม เช่น การศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม เป็นต้น 3. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยอาศัยจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งเรียนรู้ เช่น การฝึกอบรมวิชาชีพของสถาบันแรงงานต่าง ๆ การอบรมวิชาชีพในสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน การอบรมภาษาอังกฤษ คอมพิวเตอร์ตามสถาบันต่าง ๆ เป็นต้น (ไพศาล ภูไพบูลย์ และคณะ, 2554)

ภาพที่ 1 การลดความยากจนความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษาของเด็กไทย
เชื่อมโยงกฎหมายการศึกษาในประเทศไทย

สรุป

ปัญหาความเหลื่อมล้ำเป็นปัญหาที่ซับซ้อนและเป็นปัญหารากฐานที่สำคัญอย่างหนึ่งของสังคมไทย โดยเฉพาะเรื่องการศึกษาที่เป็นปัญหาเรื้อรังมาอย่างยาวนาน เราต่างรู้กันดีว่าการศึกษา คือ โอกาสที่สามารถช่วยให้คนยกระดับคุณภาพชีวิตในระยะยาวได้ แต่ในทางกลับกันในประเทศไทยก็ยังมีคนที่เข้าไม่ถึงการศึกษา โดยเฉพาะเด็ก ๆ ในพื้นที่ห่างไกล เพราะติดกับดักความยากจนเข้ามาซ้ำเติมแม้จะมีนโยบายเรียนฟรี แต่เด็กจำนวนไม่น้อยก็ยังขาดแคลนทุนทรัพย์สำหรับค่าเล่าเรียนและค่าเดินทาง ดังนั้น การสร้างการศึกษาในแนวทางที่จะลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้วยการศึกษาที่มีคุณภาพ สร้างคนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ สามารถที่จะพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจและร่วมรับผิดชอบกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและการเมืองอย่างต่อเนื่อง จำเป็นต้องลงทุนไม่เพียงด้วยงบประมาณ หากแต่ต้องลงแรงด้วยเจตจำนงทางการเมือง (Political Will) ร่วมด้วยเป็นสำคัญ เราจึงจะเห็นการพึ่งตนเองและเป็นอิสระได้ทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองการศึกษาไม่ใช่เป็นเพียงเครื่องมือเพื่อพัฒนาด้านเศรษฐกิจ แต่การศึกษาก็มีมิติด้านสังคมและการเมืองรวมอยู่ด้วย ซึ่งการศึกษาก็เป็นตัวสะท้อนความมีหรือไม่มีเสถียรภาพทางสังคมในทุกด้านอยู่ด้วยอย่างไม่อาจแยกส่วนใด ๆ ได้ เพราะคนเป็นผลผลิตทางการศึกษาที่เข้าไปแทรกตัวอยู่ในทุกมิติของสังคม อีกทั้ง ด้วยภาวะเศรษฐกิจมั่งคั่งที่กระจุกตัว ยังผลทำให้อำนาจทางการเมืองก็มีลักษณะกระจุกตัว คนมั่งมีสามารถใช้อำนาจทางการเมืองที่เกิดจากการควบคุมทรัพยากรทางเศรษฐกิจ ความเหลื่อมล้ำต่ำสูงทางเศรษฐกิจ เป็นสิ่งกีดขวางการก่อตัวของโครงสร้างทางการเมืองประชาธิปไตยที่ต้องการส่งเสริมอิสรภาพ เสมอภาค และยุติธรรมให้ปรากฏแก่พลเมืองของสังคม การจัดการศึกษาเพื่อนำไปสู่การมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองจึงอยู่ในอำนาจของทุกรัฐ และเป็นความปรารถนาที่จะไปสู่จุดนั้น การศึกษาจึงเป็นทั้งเป้าหมายหลักและที่มั่นสุดท้าย ก็คือ ตัวสังคมที่เข้มแข็ง เป็นสังคมที่มั่นคง (Security) มีอิสระปลอดจากการครอบงำของธุรกิจหรือการเมือง หรือของประเทศใด ๆ และจะมั่นคงได้ต้องมีเอกภาพและต้องคำนึงถึงกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิของเด็กไทยว่าด้วยการศึกษาที่จำเป็นอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- เกษม วัฒนชัย. (2549). *ปาฐกถาพิเศษ การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตอย่างยั่งยืน*. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- โกวิท พวงงาม. (2556). *มองมุมใหม่การบริหารท้องถิ่น : ประสบการณ์เรียนรู้จากต่างประเทศสู่ไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สมาธรรม.

- ไพศาล ภูไพบูลย์ และคณะ. (2554). *หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิต ม.1*. กรุงเทพฯ: บริษัทอักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด.
- โรงเรียนนครรังสิต. (2568). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. สืบค้น 14 กุมภาพันธ์ 2568, จาก http://www.ns-rs.com/datashow_43144
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา. (2543). *ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิต : สหราชอาณาจักร*. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ร่างยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2552). *สารานุกรมวิชาชีพครู เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว.
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2556). *โลกเปลี่ยน ไทยปรับ*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯธุรกิจ.